



STUDIECENTRUM VOOR ECONOMISCH EN SOCIAAL ONDERZOEK

VAKGROEP MACRO-ECONOMIE

De Belgische competitiviteitswet :  
een betwistbaar instrument (\*)

G. Peersman

A. Van Poeck

rapport 91/263

november 1991

(\*) De auteurs danken R. Antonissen (CRB) voor hulp bij de gegevensverzameling en voor zijn kritische opmerkingen. Eveneens dank aan G. Clémer (VEV), K. Hendrickx (SESO), R. Janssen (ACV) en R. Van Straelen (SESO) voor hun commentaren bij een eerdere versie. Uiteraard zijn enkel de auteurs verantwoordelijk voor de inhoud van deze bijdrage.

Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius  
Prinsstraat 13 - B 2000 Antwerpen

D/1991/1169/21

## Abstract

De globale teneur van deze paper is tweeledig. Vooreerst wordt verduidelijkt hoe de Belgische competitiviteitswet, ondanks een ruimere aanpak, de facto te herleiden valt tot een loonnorm. Deze norm beperkt het toegestane stijgingspercentage van de Belgische loonkosten per werknemer, uitgedrukt in gemeenschappelijke munt, tot het gewogen gemiddelde van de 7 belangrijkste handelspartners.

Vervolgens wordt zowel analytisch als cijfermatig aangetoond dat deze wettelijke loonnorm een betwistbare indicator vormt van de toegestane ruimte voor nominale loonstijgingen in onze economie. Een vergelijking met de loonnorm gebaseerd op het Scandinavisch inflatiemodel leert immers dat de in wet vervatte norm geen rekening houdt met de produktiviteitsontwikkeling (loonkosten per werknemer) en impliciet wisselkoersaanpassingen aanvaardt om te sterke kostenstijgingen te corrigeren (uitdrukking in gemeenschappelijke munt). Er is m.a.w. onvoldoende samenhang tussen de competitiviteitswet en het thans gevoerde muntbeleid. Bovendien houdt men in de wet geen rekening met de huidige muntkoppeling aan de DM.

## 1. Inleiding

België heeft geen lange traditie inzake inkomenspolitiek of het gebruik van loonnormen. Geconfronteerd met een oplopend extern onevenwicht tijdens de tweede helft van de jaren '70 geraakten de beleidsvoerders echter meer en meer overtuigd van de cruciale rol die de loonvorming vervult in een kleine open economie met vaste wisselkoersen. Dit leidde uiteindelijk tot een directe ingreep in de loonontwikkeling in de jaren '80 en tot de invoering van de competitiviteitswet in 1989.

De globale teneur van dit artikel is tweeledig. In de eerste plaats wordt gesteld dat de Belgische competitiviteitswet, ondanks haar poging om het onderzoek naar het concurrentievermogen in een ruimere context te plaatsen, de facto te herleiden is tot een loonnorm.

Vervolgens wordt deze wettelijke loonnorm, als richtsnoer voor de toegestane loonstijgingen, in vraag gesteld. Is de in de wet vervatte loonnorm wel de aangewezen indicator van de beschikbare ruimte voor nominale loonstijgingen in onze economie? Deze cruciale vraag wordt beantwoord vanuit het Scandinavisch inflatiemodel, dat een verklaring biedt voor de nominale loonontwikkeling in een kleine open economie, gebaseerd op het behoud van het internationale concurrentievermogen en van de winstgevendheid in de sectoren die internationaal verhandelbare goederen en diensten produceren. Deze verklaring kan echter ook als een aanbeveling worden opgevat, waardoor een vergelijking met de door de competitiviteitswet geïmpliceerde loonnorm mogelijk wordt.

De verdere indeling van de paper is als volgt. Paragraaf 2 schetst en beoordeelt vooreerst bondig de inhoud en de werking van de huidige competitiviteitswet. De derde paragraaf presenteert het Scandinavisch inflatiemodel als basis voor de loonnormering in een kleine open economie. Vervolgens wordt de in de

wet vervatte loonnorm zowel analytisch als cijfermatig vergeleken met de norm die door het Scandinavisch model wordt opgelegd (paragraaf 4). De conclusies worden tenslotte uiteengezet in paragraaf 5.

## 2. De Belgische competitiviteitswet (1989)<sup>1</sup>

De twee oliecrisisen hebben de beleidsverantwoordelijken onmiskenbaar bewust gemaakt van de hoge gevoeligheid van de Belgische economie voor het internationaal economisch klimaat. Als kleine open economie heeft België immers weinig controle over de exportprijsevolutie, waardoor de beheersing van de binnenlandse kosten een cruciale rol speelt in het veilig stellen van het internationale concurrentievermogen.

Het duurde evenwel tot 1983 vooraleer de overheid - in het kader van de zgn. volmachtenwetten - het toegenomen besef van deze buitenlandse afhankelijkheid vertaalde in een wettelijke competitiviteitsnorm<sup>2</sup>. Deze norm liet de overheid toe in te grijpen in de loonvorming indien de loonkost per tewerkgestelde in de privé-sector, uitgedrukt in gemeenschappelijke munt, sneller zou stijgen dan het gewogen gemiddelde van de zeven belangrijkste handelspartners. Dankzij de toenmalige loonmatigingswetten werd deze competitiviteitsvrijwarende loonnorm steeds gerespecteerd, waardoor de overheid niet bijkomend behoefde te interveniëren.

De algemene erkenning van het feit dat de overheid ook zonder volmachten over een instrument diende te beschikken om te kunnen ingrijpen in de loonvorming, leidde in 1989 tot de invoering van de 'wet tot vrijwaring van 's lands concurrentievermogen'. Deze wet, die samen met het loonindexatiesysteem op een consensus tussen de sociale gesprekspartners berust, maakt het voorwerp uit

---

<sup>1</sup>. Wet van 6 januari 1989 - B.S. 31 januari 1989.

<sup>2</sup>. Zie art. 34 uit de Financierwet van 11 april 1983 - B.S. 16 april 1983 alsook art. 26 uit de Sociale Herstelwet van 22 januari 1985 - B.S. 24 januari 1985.

van deze bijdrage.

a. Inhoud

De wet is niet zeer uitgebreid. Zij omvat slechts 4 hoofdstukken en 11 artikels. In het eerste hoofdstuk worden de criteria voor de evaluatie van het concurrentievermogen vastgelegd. Het tweede en derde hoofdstuk preciseren de procedures voor deze evaluatie. Tenslotte somt hoofdstuk vier de maatregelen op voor het vrijwaren of herstellen van het concurrentievermogen, indien dit wordt bedreigd. Deze drie elementen worden hierna beknopt toegelicht.

i. Evaluatiecriteria

De wet bepaalt dat men de evolutie van het concurrentievermogen moet beoordelen op grond van de volgende vijf factoren :

- de exportprestaties, d.i. de winst of het verlies van marktaandeelen op de buitenlandse markten t.o.v. de 5 voornaamste Europese handelspartners (Duitsland, Frankrijk, Nederland, het VK en Italië);
- de loonkosten per werknemer in de privé-sector, uitgedrukt in gemeenschappelijke munt (BEF), in vergelijking met het gewogen gemiddelde van de 7 voornaamste handelspartners (de 5 hierboven genoemde plus de VS en Japan). Het relatief aandeel van elke partner wordt bepaald via het multilateraal model van de wereldhandel ontworpen door het IMF;
- de financiële kosten, nl. de rentetarieven op korte (rente voor Euro-BF op drie maanden), halflange en lange termijn (rendement op overheidsobligaties) in België, in vergelijking met dezelfde 7 handelspartners;
- de energiekosten, vergeleken met onze 5 voornaamste Europese handelspartners;

- de zogenaamde structurele factoren, zoals de kapitaalvorming van de bedrijven en de uitgaven voor onderzoek en ontwikkeling, eveneens in vergelijking met de 5 belangrijkste Europese partners.

De wet bepaalt verder dat deze evaluatiecriteria moeten worden uitgedrukt in evolutie-indices met 1987 als referentiejaar.

## ii. Evaluatieprocedures

Er zijn twee procedures voorzien nl. een gewone en een bijzondere. De gewone procedure stelt dat de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB), waarin de werkgevers en de werknemers paritair vertegenwoordigd zijn, aan de regering en het parlement advies moet geven omtrent het concurrentievermogen. Dit dient te gebeuren vóór 31 maart (advies en verslag) en vóór 30 september (tussentijds verslag).

Het concurrentievermogen wordt geacht bedreigd te zijn wanneer er verlies is aan marktaandelen en er bovendien een verslechtering optreedt in één van de overige evaluatiecriteria. De regering zal dan aan de sociale partners vragen om via een CAO de nodige maatregelen te treffen. Raken zij het echter niet eens, dan kan de overheid zelf ingrijpen mits toestemming van het parlement.<sup>3</sup>

De bijzondere procedure wordt ingeschakeld wanneer zich buitengewone omstandigheden voordoen, zoals gebeurtenissen met een buitenlandse oorsprong die dermate belangrijk zijn dat de invloed op onze concurrentiepositie snel en ingrijpend kan zijn (b.v. nieuwe olieschok). In dit geval vraagt de regering de CRB dringend om advies en roept zij de sociale partners op voor

---

<sup>3</sup>. Zo bereikten de sociale partners geen eensluitend advies begin 1991 (zie CRB 1991a). Op 5 juni 1991 besloot de regering echter niet op te treden om de competitiviteit te vrijwaren.

dringend overleg.<sup>4</sup>

### iii. Vooziene maatregelen

De instrumentenlijst van de overheid tot het vrijwaren of herstellen van de concurrentiepositie omvat in grote lijnen :

- nominale inkomensmatiging van alle bevolkingscategorieën (b.v. indexmatiging);
- vaststelling van een kader voor loonovereenkomsten (b.v. reële loonmatiging);
- verlaging van de financiële kosten (intrestvoeten);
- vermindering van de patronale bijdrage voor de sociale zekerheid in competitieve sectoren (cf. Maribel-operatie);
- verhoging van de belastingaftrek voor investeringen;
- verhoging van het belastingvoordeel voor uitgaven voor onderzoek en ontwikkeling;

### b. De loonnorm als voornaamste evaluatiecriterium

In tegenstelling tot de loonnorm uit de volmachtenperiode, plaatst de huidige competitiviteitswet het onderzoek naar onze concurrentiepositie terecht in een ruimere context. De relatieve loonkostenpositie als enige determinant van de internationale competitiviteit beschouwen is immers op zijn minst onvolledig (cf. De Grauwe & Vanhaverbeke, 1990; J. Fagerberg, 1988). Zo kon de gevoelige verbetering van de relatieve loonkostenpositie in 1981-1982, b.v., niet veel van het verlies aan marktaandelen goedmaken.

---

<sup>4</sup>. Weliswaar heeft de recente Golfoorlog (1990-1991), ondanks aandringen vanuit het bedrijfsleven, niet geleid tot de inwerkingstelling van de bijzondere procedure.

Niettemin blijft de in de wet geïncorporeerde loonnorm in de praktijk het belangrijkste evaluatiecriterium.<sup>5</sup> Ter verklaring hiervan kunnen een drietal redenen worden aangehaald.

Ten eerste is de loonkost veelal de voornaamste binnenlandse kostencomponent voor de ondernemingen. Het is tevens de kostenfactor die het gemakkelijkst uit de band kan springen met het buitenland. De relatief grote mobiliteit van kapitaal en energieproducten zorgt er immers voor dat de prijs van deze productiefactoren meer gelijklopend evolueert met het buitenland.<sup>6</sup>

Ten tweede zijn de gegevens van de marktaandelen, de financiële kosten, de energieprijzen en de uitgaven voor onderzoek en ontwikkeling vaak onbetrouwbaar, moeilijk vergelijkbaar en niet altijd gesteund op goede hypothesen.<sup>7</sup> Als grondslag voor beleidsmaatregelen moeten deze criteria derhalve met de grootste omzichtigheid gehanteerd worden.

De derde en laatste verklaring zit in de wet zelf vervat. De loon- en weddetrekkenden bezetten immers de eerste rij wat betreft de door de wet voorziene maatregelen. Het buitenspel plaatsen van de loonindexering en de reële loonmatiging voeren inderdaad de instrumentenlijst van de overheid aan.

In de rest van deze bijdrage gaat onze aandacht dan ook uit naar de in de wet geïncorporeerde loonnorm. Garandeert deze norm wel het behoud van de internationale competitiviteit? Deze vraag is des te meer prangend daar de CRB het zelf oneens is over deze problematiek.<sup>8</sup> Naast de in de wet vastgelegde indicator komen in

---

<sup>5</sup>. Dit vormt uiteraard een ernstige beperking van de economische reikwijdte van de wet. Immers structurele en kwalitatieve elementen spelen een aanzienlijke rol bij de bepaling van het concurrentievermogen.

<sup>6</sup>. Zie P. De Grauwe en W. Vanhaverbeke (1990).

<sup>7</sup>. Zie hiervoor CRB (1991a) alsook Planning Bureau (1991).

<sup>8</sup>. Zie CRB (1984) en (1991a).



het CRB-verslag immers ook andere indicatoren van de relatieve loonkostenpositie aan bod. Als hoeksteen bij het behandelen van bovenstaande vraagstelling wordt het Scandinavisch inflatiemodel gebruikt.

### 3. Het Scandinavisch model als basis voor de loonnormering in een kleine open economie

#### a. Het model

De groeiende bezorgdheid voor het behoud van de internationale concurrentiepositie in een aantal kleine open economieën en de erkenning van het toegenomen belang van buitenlandse impulsen voor de binnenlandse loon- en prijsvorming leidden in de jaren '70 tot de ontwikkeling van het Scandinavisch inflatiemodel.<sup>9</sup> Dit model biedt immers niet alleen een verklaring voor de loon- en prijsevolutie in kleine open economieën, het impliceert tevens een normatieve regel voor de nominale loonontwikkeling in het licht van het behoud van de internationale prijscompetitiviteit.

Uitgangspunt van het model vormt de opsplitsing van de economie in twee sectoren, met name de open (competitieve) sector en de gesloten (beschermd) sector. De open sector omvat de bedrijfstakken die sterk onderhevig zijn aan buitenlandse concurrentie, omdat zij veelal hun produktie exporteren en/of op de thuismarkt concurrentie ondervinden van importprodukten. De ondernemingen in de gesloten sector zijn enkel op de binnenlandse markt actief en weten zich door de aard van hun produkten of wegens overheidsprotectie relatief vrij van buitenlandse concurrenten.<sup>10</sup>

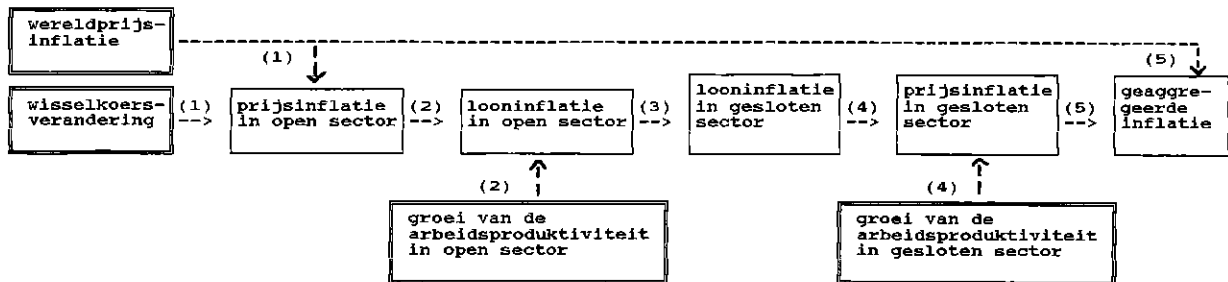
---

<sup>9</sup>. De voornaamste auteurs zijn G. Edgren, K.O. Faxen en C.E. Odhner (1973), O. Aukrust (1977) en A. Lindbeck (1979). Voorbeelden van toepassing van het Scandinavisch model op de Belgische economie zijn te vinden bij A. Van Poeck (1975) en recent bij S. Meeus (1988).

<sup>10</sup>. Voor een mogelijke opsplitsing van de Belgische economie in een competitieve en beschermd sector verwijzen wij naar A. Van Poeck (1977).

De samenhang van dit twee-sectoren model wordt in figuur 1 geschetst :<sup>11</sup>

**Figuur 1 : Het Scandinavisch inflatiemodel**



De genummerde verbindingspijlen verwijzen naar de causale structuur van het model. De dubbelomrande rechthoeken betreffen exogene variabelen en de enkelgelijnde endogene. Het Scandinavisch inflatiemodel wordt gekarakteriseerd door de volgende vijf hypothesen :

1°) De open sector van een kleine economie wordt beschouwd als een prijsnemer op de wereldmarkt. De outputprijzen in deze sector volgen de prijzen wereldmarkt, eventueel aangepast voor het depreciatie- of appreciatiepercentage van de binnenlandse munt.

2°) De looninflatie in de open sector wordt bepaald door de som van de prijsinflatie in deze sector en het groeipercentage van de arbeidsproductiviteit. Dit veronderstelt constante aandelen van de produktiefactoren (arbeid en kapitaal) in de toegevoegde waarde van de open sector.

<sup>11</sup>. Deze schets is gebaseerd op O. Aukrust (1977) en H. Frisch (1983). Voor de afleiding van de loonnorm is het weliswaar niet nodig het gehele model te beschouwen. Niettemin wordt geopteerd voor een globale voorstelling van het model teneinde de normatieve interpretatie in een ruimer theoretisch kader te plaatsen.

3°) De loonontwikkeling in de gesloten sector volgt deze van de de open sector, b.v. omwille van stabiliserende marktfactoren of een solidaire loonpolitiek vanwege de vakbonden.

4°) De prijsinflatie in de gesloten sector is gelijk aan het groeipercentage van de loonkosten per eenheid produkt in deze sector. De gesloten sector wordt bijgevolg beschouwd als prijszetter (toeslag op de arbeidskost).

5°) De binnenlandse prijsinflatie, tenslotte, is een (gewogen) gemiddelde van de prijsinflatie in de open sector en de gesloten sector.

Bovendien wordt verondersteld dat de toename van de arbeidsproductiviteit in de open sector deze van de gesloten sector overtreft.

Formeel uitgedrukt ziet het model er dan als volgt uit:<sup>12</sup>

- (1)  $p_t = p_t^* + e$
- (2)  $w_t = p_t + q_t$
- (3)  $w_n = w_t$
- (4)  $p_n = w_n - q_n$
- (5)  $p = ap_t + (1-a)p_n$
- (6)  $q_t > q_n$

met  $p_t^*$  : wereldprijsinflatie in open sector;  
 $e$  : depreciatie- of appreciatiepercentage van de binnenlandse munteenheid<sup>13</sup>;  
 $p_t, p_n$  : prijsinflatie in respectievelijk de open en gesloten sector;

---

<sup>12</sup>. Zie bijvoorbeeld Lindbeck (1979).

<sup>13</sup>. De wisselkoers is hier gedefinieerd als de prijs (in BEF) voor één eenheid vreemde valuta. Een stijging van de wisselkoers ( $e > 0$ ) betekent bijgevolg een depreciatie van de BEF terwijl een daling ( $e < 0$ ) een appreciatie inhoudt.

$w_t, w_n$  : nominale looninflatie (idem);  
 $q_t, q_n$  : groeivoet van de arbeidsproduktiviteit(idem);  
 $a$  : aandeel van de open sector in het BNP;  
 $p$  : binnenlandse prijsinflatie;

Invulling van vgl. (1) in vgl. (2) geeft :

$$(7) \quad w_t = p_t^* + e + q_t$$

of anders uitgedrukt :

$$(8) \quad w_t - q_t = p_t^* + e$$

Door middel van substitutie bekomt men tevens dat :

$$(9) \quad p = (p_t^* + e) + (1-a)(q_t - q_n)$$

Vergelijking (7) stelt, in combinatie met vgl. (3), dat de binnenlandse looninflatie gelijk is aan de som van de wereldprijsinflatie, het depreciatiepercentage van de binnenlandse munt (negatief in het geval van een appreciatie) en de groei van de arbeidsproduktiviteit in de open sector. De binnenlandse prijsinflatie (vgl. 9) resulteert deels uit de geïmporteerde inflatie ( $p_t^*$ ). Daarnaast weerspiegelt de factor  $(1-a)(q_t - q_n)$  de structurele inflatiecomponent : hoe groter het produktiviteitsverschil tussen beide sectoren, des te hoger de inflatiegraad. Voor zover er bovendien wisselkoerswijzigingen plaatsvinden, vertegenwoordigt de term  $e$  de door de appreciatie of depreciatie geïnduceerde (des)inflatie.<sup>14</sup>

In tegenstelling tot de inflatiemodellen gebaseerd op de Philips-curve speelt de vraagzijde in deze standaardversie van het Scandinavisch model geen rol. De vraagzijde wordt immers als

---

<sup>14</sup>. Zie Lindbeck (1979).

irrelevant of als kosten-accommoderend beschouwd.<sup>15</sup>

Vertrekkende vanuit bovenstaande positieve benadering van het model is de stap naar de impliciete loonnorm vlug gezet. In normatieve termen beveelt vgl. (8) immers aan dat de loonkosten per eenheid produkt in de open sector niet sterker mogen stijgen dan de prijzen in de buitenlandse open sector, eventueel gecorrigeerd voor de wisselkoersevolutie. Dit garandeert, abstractie makende van andere produktiekosten, behoud van internationale prijscompetitiviteit. Wanneer behoud van internationale competitiviteit tevens omschreven wordt als vastheid van de wisselkoers (b.v. geen wisselkoersdepreciatie teneinde een ongunstig kostenverloop op te vangen) geldt bovendien dat  $e = 0$ . Vgl. (8) reduceert dan tot :

$$(10) \quad w_t - q_t = p_t^*$$

Veronderstellen we nu daarenboven dat de buitenlandse concurrenten overwegend grote economieën en prijszetteren zijn, dan geldt :

$$(11) \quad p_t^* = w_t^* - q_t^*$$

Invulling van vgl. (11) in vgl. (10) leert ons dan tenslotte, dat de normatieve regel van het Scandinavisch model overeenkomt met :

$$(12) \quad w_t - q_t = w_t^* - q_t^*$$

M.a.w. de loonkosten per eenheid produkt in de open sector mogen niet meer toenemen dan die van de buitenlandse concurrenten. Deze vergelijking kan ook geschreven worden als :

$$(13) \quad w_t = w_t^* + q_t - q_t^*$$

Uitdrukking (13) stelt dat de nominale lonen in de open sector

---

<sup>15</sup>. Voorstellen tot het integreren van vraagfactoren vindt men o.a. terug bij Frisch (1983) en OECD (1989).

van de economie met hetzelfde percentage mogen toenemen als de nominale lonen in het buitenland, eventueel aangepast voor het verschil in produktiviteitsgroei tussen binnen- en buitenland (indien de binnenlandse produktiviteitsstijging de buitenlandse overtreft is een grotere loonstijging toegestaan).

#### 4. Het Scandinavisch inflatiemodel versus de competitiviteitswet

##### a. Analytische vergelijking

Formeel uitgedrukt ziet de in de competitiviteitswet geïncorporeerde loonnorm er als volgt uit :

$$(14) \quad w = \sum_{i=1}^7 n_i ( w_i^* + e_i )$$

met  $w$  : de groeivoet van de loonkost per werknemer in de privé-sector

$w_i^*$  : de groeivoet van de loonkost per werknemer in de privé-sector van handelspartner  $i$  (in vreemde munt);

$e_i$  : procentuele verandering van de koers van de BEF t.a.v. de munt van handelspartner  $i$  (cf. voetnoot 13);

$n_i$  : het gewicht toegekend aan handelspartner  $i$ .

In de veronderstelling dat de toegekende gewichten aan de handelspartners nagenoeg constant blijven, kunnen we uitdrukking (14) verkort schrijven als volgt :

$$(15) \quad w = w^* + e$$

Vergelijking van de uitdrukkingen (12) en (15) leert dat de in de huidige competitiviteitswet gehanteerde loonnorm op twee punten fundamenteel afwijkt van de loonnorm die in het Scandinavisch

inflatiemodel vervat zit.<sup>16</sup>

1°) De wet verwijst naar de loonkosten per werknemer ( $w$ ), terwijl het Scandinavisch inflatiemodel de loonkosten per eenheid produkt viseert ( $w_t - q_t$ ). Het verschil zit uiteraard in de produktiviteitsontwikkeling waarmee in de competitiviteitswet geen rekening wordt gehouden.

2°) Door de buitenlandse loonontwikkeling uit te drukken in BEF houdt de wet de facto rekening met de voorbije evolutie van de BEF tegenover de buitenlandse valuta. Zo wordt, in het geval van een depreciatie, een grote ruimte voor binnenlandse loonontwikkelingen toegestaan. Bij een appreciatie wordt de ruimte voor binnenlandse loonstijgingen beknot. De normatieve interpretatie van het Scandinavisch model (cf. vgl. 12) vergelijkt daarentegen het stijgingspercentage van de binnen- en buitenlandse nominale lonen, uitgedrukt in nationale valuta.

De voornaamste argumentatie voor het gebruik van de loonkosten per werknemer i.p.v. de loonkosten per eenheid produkt houdt verband met de mogelijkheid van een 'perverse produktiviteitsgroei'. Hieronder verstaat men de louter statistische toename van de gemiddelde arbeidsproduktiviteit als gevolg van de sluiting van minder produktieve bedrijfseenheden en/of de versnelde substitutie van arbeid door kapitaal.

Zoals hierboven gesteld is dit standpunt echter niet conform aan het inzicht dat door het Scandinavisch inflatiemodel wordt geboden. Enkele bijkomende factoren die het criterium "loonkosten per eenheid produkt" ondersteunen zijn<sup>17</sup> :

---

<sup>16</sup>. Het verschil tussen "privé sector" (competitiviteitswet) en "open sector" (Scandinavisch model) is minder fundamenteel en wordt hier niet verder uitgewerkt.

<sup>17</sup>. Zie CRB (1991a).

- het herstel van de Belgische positie op het vlak van investeringen. Men kan derhalve niet meer gewagen van louter statistische produktiviteitsstijgingen via het sluiten van ondernemingen;

- de vaststelling van de Europese Commissie in het kader van de discussie over de EMU, dat differentiële ontwikkelingen in de produktiviteit weleens de enige aanvaardbare factor zou kunnen zijn om loonverschillen tussen landen te aanvaarden.

Het rekening houden met de koersontwikkeling van de Belgische frank bij de bepaling van de loonruimte vormt eveneens een betwistbare handelswijze. Uiteraard vormt de relatieve loonkost per eenheid produkt, uitgedrukt in gemeenschappelijke munt, een aanduiding van het verloop van het concurrentievermogen, ex post. Het nadeel van deze indicator is echter dat bij een effectieve depreciatie van de BEF hogere nominale loonstijgingen worden toegestaan, hetgeen bezwaarlijk de bedoeling kan zijn. Indien men bijgevolg, naast het behoud van het concurrentievermogen ook aan stabiliteit van de wisselkoers een hoge prioriteit geeft ( $e = 0$ ), verdient het aanbeveling de evolutie van de buitenlandse loonkosten niet te corrigeren voor de effectieve depreciatie/appreciatie van de BEF. Zoals bekend zijn de Belgische beleidsvoerders sinds juni 1990 bovendien expliciet overgegaan tot een beleid van muntstabiliteit, waardoor deze opmerking nog aan belang wint.

In het kader van dit nieuwe muntbeleid stelt zich overigens een bijkomend aandachtspunt. Dit houdt verband met de munt(en) waarmee stabiliteit wordt beoogd en bijgevolg met het land (de landen) waarmee een gelijkvormigheid in de ontwikkeling van de loonkosten per eenheid produkt noodzakelijk is. De competitiviteitswet vergelijkt de Belgische loonkosten met de 7 belangrijkste handelspartners. Twee van deze landen, de VS en Japan, laten hun wisselkoers echter vloten, hetgeen de vergelijking bemoeilijkt. Verder lijkt het in het kader van de BEF/DM-koppeling aangewezen de loonkosten ook niet met de overige vijf Europese handelspartners te vergelijken doch slechts met Nederland,



Duitsland en Frankrijk. Deze buurlanden zijn immers veruit de 3 belangrijkste handelspartners van ons land en vormen daarenboven, tesamen met België, een 'de facto' monetaire unie met de DM als spil.

#### b. Cijfermatige vergelijking

Naast bovenstaande theoretische vergelijking lijkt het ons nuttig om tevens de nominale loonstijgingen, toegestaan door de alternatieve loonnormen, effectief te becijferen en deze te vergelijken met de feitelijke loonkostenontwikkeling in België. Op deze wijze kunnen wij vaststellen of de in de wet vervatte loonnorm leidt tot een verschillende aanbeveling omtrent de toegestane loonstijgingen dan de norm gebaseerd op het Scandinavisch inflatiemodel. Tabel 1 biedt hiertoe de nodige gegevens.

**Tabel 1 : Alternatieve loonnormen en de feitelijke loonontwikkeling in België (groeivoeten)**

in %	feitelijke loonevolutie in België		competitiviteitswet	Scandinavisch model	
				algemeen	N-D-F variant
jaar	w	w <sub>t</sub>	$w = w^* + e$	$w_t = w_t^* + q_t - q_t^*$	$w_t = w_t^{NDF} + q_t - q_t^{NDF}$
1981	7.8	6.5	16.2	14.2	13.7
1982	7.4	7.4	20.0	13.4	13.7
1983	5.7	8.3	10.7	9.1	9.8
1984	8.4	7.9	7.3	6.1	7.2
1985	4.7	5.3	4.7	6.2	6.1
1986	5.0	6.2	0.5	5.4	5.8
1987	2.3	4.4	0.6	6.5	8.0
1988	2.6	3.2	5.9	5.8	5.0
1989	3.8	4.1	5.1	4.1	3.3
1990	6.0	6.0	1.0	7.0	6.5
1991*	5.8	6.1	6.4	7.2	7.1

\* prognoses

Bron : CRB (1991b) : tabellen 19.1 a; 19.2 a-b en 21.1 a.

Noot : Voor de globale betekenis van de gehanteerde symbolen en formules verwijzen wij naar de tekst. Een meer gedetailleerde inhoudsomschrijving wordt geboden in de appendix.

Voorafgaandelijk dient gesteld dat de competitiviteitswet pas dateert van 1989 en dat de berekeningen over de voorafgaande periode uitgevoerd werden, in de hypothese dat de competitiviteitswet tijdens de gehele periode in voege was. Het sterke muntbeleid en de koppeling van de BEF aan de DM zijn eveneens van meer recente datum. Niettemin is de oefening in tabel 1 zinvol, omdat ze een aanduiding geeft van het kwantitatief belang van de verschillen die de beide loonnormen opleveren. Met betrekking tot de loonnorm van het Scandinavisch model werden verder twee varianten uitgevoerd. De eerste variant ("algemeen") hanteert dezelfde buitenlandse concurrenten (met dezelfde toegekende gewichten) als de competitiviteitswet. De tweede variant ("N-D-F variant") beschouwt enkel Nederland, Duitsland en Frankrijk als buitenlandse concurrenten (met de gewichten toegekend op basis van hun BNP uitgedrukt in Ecu).

Uit bovenstaande tabel blijkt dan dat voor bepaalde jaren de toegelaten nominale loonstijging berekend via de competitiviteitswet duidelijk afwijkt van de toegestane loonruimte gebaseerd op de twee varianten van het Scandinavisch inflatiemodel. In het begin van de jaren '80 (1981 t.e.m. 1984) levert een loonnorm gebaseerd op de competitiviteitswet hogere loonstijgingen op dan een loonnorm gebaseerd op het Scandinavisch inflatiemodel. De verklaring voor deze vaststelling ligt grotendeels in de depreciatie van de BEF tijdens deze periode. In de periode 1985-87 doet zich het omgekeerde verschijnsel voor, hoofdzakelijk te wijten aan de toenmalige appreciatie van onze munt. De recente periode (1988-91) geeft een meer afwisselend beeld.

De gegevens van tabel 1 werpen ook meer licht op de controversen tussen de sociale partners in 1991 over het al dan niet toepassen van de competitiviteitswet. In 1990 stegen de nominale lonen per werknemer, zowel in de privé sector ( $w$ ) als in de verwerkende nijverheid ( $w_+$ ), met 6%. Nochtans mochten de lonen volgens de competitiviteitswet slechts met 1% toenemen. Een toepassing van de wet (lees ingrijpen in het loonindexatiesysteem) drong zich dan ook op in het begin van 1991. Het Scandinavisch inflatiemodel, daarentegen, wijst voor 1990 op een toegelaten loonstij-

ging van 7%.<sup>18</sup> Dat dit leidt tot een tegenovergestelde conclusie omtrent de beschikbare loonruimte in België ligt voor de hand.

Aangezien de competitiviteitswet bepaalt dat de evaluatiecriteria in evolutie-indices met als referentiejaar 1987 moeten uitgedrukt worden, is het aangewezen deze procedure over te nemen. Dit gebeurt in tabel 2. Het blijkt dan dat in 1990 de in de wet vervatte loonnorm licht wordt overschreden, terwijl beide varianten van het Scandinavisch inflatiemodel wijzen op een niet geringe onderbenutting van de loonruimte.

**Tabel 2 : Alternatieve loonnormen en de feitelijke loonontwikkeling in België (indices)**

evolutie-index	feitelijke loonevolutie in België		competitiviteitswet	Scandinavisch model	
				algemeen	N-D-F variant
1987 = 100	w	w <sub>t</sub>	$w = w^* + e$	$w_t = w_t^* + q_t - q_t^*$	$w_t = w_t^{NDF} + q_t - q_t^{NDF}$
1988	102.6	103.2	105.9	105.8	105.0
1989	106.5	107.4	111.3	110.1	108.5
1990	112.9	113.8	112.4	117.8	115.6
1991*	119.4	120.7	119.6	126.3	123.8

\* prognoses

<sup>18</sup>. Dit opmerkelijke verschil met de in de wet vervatte loonnorm is bijna uitsluitend te verklaren door de effectieve appreciatie van de BEF in 1990 met circa 6% (cf. CRB 1991b, tabel 16a).

## 5. Conclusies

Sinds de twee opeenvolgende oliecrisissen spant de Belgische regering zich in om de concurrentieslag met het buitenland te winnen door de concurrentiekracht van onze exporterende bedrijven in vergelijking met het buitenland veilig te stellen. Dit leidde in 1983 tot het invoeren van een competitiviteitsnorm die vooral tot doel had de binnenlandse loonkostenevolutie te reguleren via een vergelijking met onze voornaamste handelspartners. In 1989 werd de 'competitiviteitswet' ingevoerd, die het voorwerp uitmaakt van deze bijdrage.

In dit artikel hebben wij er vooreerst op gewezen dat ook in de huidige competitiviteitswet, ondanks de ruimere aanpak, de loonnorm centraal staat. Tevens werd aangetoond dat de in de wet vervatte loonnorm een betwistbare indicator vormt van de toegestane ruimte voor nominale loonstijgingen. De wettelijke norm houdt immers geen rekening met de produktiviteitsontwikkeling (lonen per werknemer) en aanvaardt impliciet wisselkoersaanpassingen als middel om te sterke kostenstijgingen te corrigeren (uitdrukking in gemeenschappelijke munt). Er is m.a.w. onvolgende samenhang tussen de competitiviteitswet en het thans gevoerde muntbeleid. Bovendien houdt men in de wet geen rekening met de huidige muntkoppeling aan de DM (vergelijking met 7 handelspartners).

We stellen dan ook voor de wet op een drietal punten concreet aan te passen. Vooreerst dient men de loonkosten per eenheid produkt te beschouwen. Een betere afstemming van de competitiviteitswet op het gevoerde muntbeleid vereist daarnaast dat de vergelijking tussen de evolutie van de Belgische en buitenlandse loonkosten in nationale munt gebeurt. Vanuit dezelfde bekommernis ligt het tenslotte voor de hand om deze vergelijking te beperken tot de DM-zone, in casu tot Nederland, Duitsland en Frankrijk i.p.v. de huidige 7 handelspartners.

## Bibliografische referenties

- AUKRUST, O. (1977) : "Inflation in the Open Economy : A Norwegian Model". In : L.B. Krause en W.S. Salant (eds), Worldwide Inflation. Theory and Recent Experience, Washington DC, The Brookings Institution.
- BELGISCH STAATSBLAD (verschillende uitgaven).
- CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN (1984) : Standpunt van het Dagelijks Bestuur van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven over de beoordeling van de competitiviteit en verslag over de werkzaamheden van de commissie concurrentiepositie. Brussel, 19 juni, CRB 1984/426.
- CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN (1991a) : Verslag en advies betreffende de concurrentiepositie van België. Brussel, 28 maart, CRB 1991/195.
- CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN (1991b) : Nieuwe versie van het statistisch dossier ter voorbereiding van de evaluatie van de concurrentiepositie. Brussel, 17 september, CRB 1991/588.
- DE GRAUWE, P. en VANHAVERBEKE, W. (1990) : Competitiviteit, oliecrisis en loonindexering. Leuven, K.U.L. - Departement Economie, oktober, Leuvense Economische Standpunten nr. 55.
- EDGREN, G., FAXEN, K.O. en ODHNER, C.E. (1973) : Wage formation and the Economy. London, George Allen and Unwin Ltd.
- FAGERBERG, J. (1988) : "International Competitiveness". The Economic Journal, June, 355-374.
- FRISCH, H. (1983) : Theories of Inflation. Cambridge University Press.

LINDBECK, A. (1979) : "Imported and Structural Inflation and Aggregate Demand : the Scandinavian Model Reconstructed". In : A. Lindbeck (ed), Inflation and Employment in Open Economies, Amsterdam, North-Holland.

MEEUS, S. (1988) : Application du modèle scandinave à l'évolution des prix et des salaires en Belgique. Cahiers de la Faculté des Sciences Economiques et Sociales de Namur, Serie Recherche nr. 83.

OECD (1989) : "The extended Scandinavian model of inflation". In : OECD, Economic Surveys, Sweden, 93-96.

PLANNING BUREAU (1991) : Wages, competitiveness and public finances in view of an oil shock : the answers of economic policy. Paper gepresenteerd n.a.v. de Conferentie "Macro - and Micro Economic Forecasting" gehouden aan de UFSIA, Departement SESO, 24 mei 1991.

VAN POECK, A. (1975) : "The Scandinavian Model of Inflation and the Belgian Economy". Tijdschrift voor Economie en Management, Vol. XX, nr. 4, 495-514.

VAN POECK, A. (1977) : "Competitieve en beschermde sectoren in de Belgische economie". Economisch en Sociaal Tijdschrift, nr. 1, 101-111.

Appendix : Definitie en bronvermelding van de in tabel 1 en 2 gehanteerde gegevens

1°) De feitelijke loonevolutie in België

$w$  : de groeivoet van de loonkost per tewerkgestelde in de Belgische privé-sector - in nationale munt (loonkost = brutoloon + patronale bijdrage RSZ + loondrift + vergoedingen in natura)

Bron : CRB (1991b), tabel 19.2 a

$w_t$  : de groeivoet van de loonkost per tewerkgestelde in de Belgische verwerkende nijverheid (als benadering voor de competitieve sector) - in nationale munt

Bron : CRB (1991b), tabel 19.1 a

2°) De alternatieve loonnormen

$w^* + e$  : de groeivoet van de loonkost per tewerkgestelde in de privé-sector van de 7 voornaamste handelspartners (gewogen gemiddelde) ( $w^*$ ) - in gemeenschappelijke munt ( $e$ )

Bron : CRB (1991b), tabel 19.2 b

$w_t^* + q_t - q_t^*$  : de groeivoet van de loonkost per eenheid produkt in de verwerkende nijverheid van de 7 voornaamste handelspartners (gewogen gemiddelde - in nationale munt) ( $w_t^* - q_t^*$ ), vermeerderd met de arbeidsproductiviteit in de Belgische verwerkende nijverheid ( $q_t$ )

Bron :  $w_t^* - q_t^*$  : CRB (1991b), tabel 21.1 a

$q_t$  : CRB (1991b), tabel 19.1 a en 21.1 a

$w_t^{NDP} + q_t - q_t^{NDP}$  : de groeivoet van de loonkost per eenheid produkt in de Nederlandse, Duitse en Franse verwerkende nijverheid (gewogen gemiddelde - in nationale munt) ( $w_t^{NDP} - q_t^{NDP}$ ), vermeerderd met de arbeidsproductiviteit in de Belgische verwerkende nijverheid ( $q_t$ )

Bron :  $w_t^{NDP} - q_t^{NDP}$  : CRB (1991b), tabel 21.1 a

## LIJST VAN RECENTE SESO-RAPPORTEN

VAN POECK A. en J. VAN GOMPEL, Unemployment and wage formation in small industrial countries (1973-1989), September 1990, 44 blz. (90/248)

DE BORGER B., The economic environment and public enterprise behavior : Belgian railroads 1950-1986, October 1990, 44 blz. (90/249)

KESENNE S., A guaranteed basic income as a cultural policy, October 1990, 12 blz. (90/250)

VANNESTE J. en W. MOESEN, De gemeentefinanciën in Vlaanderen : verkenning en verklaringen, oktober 1990, 47 blz. (90/251)

HENDRICKX K., Sectoriële bronnen voor produktiviteitsmeting : Definities, classificaties en methodologie, december 1990, 122 blz. (90/252)

PLASMANS J. en J. VANNESTE, The incidence of corporate taxation in Belgium on employment and investment, December 1990, 30 blz. (90/253)

DE BRABANDER G., m.m.v. BLOMMAERT K., GILLE A., LEZY L., MAES T. en F. Witlox, Aspecten van het Antwerpse economische en financiële draagvlak, maart 1991, 60 blz. (91/254)

SCHROYEN F., Demand system under rationing : an introduction with special reference to the implications of separability assumptions, March 1991, 26 blz. (91/255)

TORFS K. en D. DE GRAEVE, A cost-effectiveness analysis of AOTAL, a drug used to prevent relapse in weaned alcoholics, April 1991, 43 blz. (91/256)

VAN POECK A. en J. VAN GOMPEL, The decline in unemployment (1984-90) and the wage formation hypothesis, May 1991, 31 blz. (91/257)

HEYLEN F., Long-term unemployment in the OECD-countries. The relevance of structural labour market and labour market policy characteristics, May 1991, 40 blz. (91/258)

KONINGS J., Experimentele economie als onderzoeksmethodologie : basisprincipes en resultaten van een duopolie-experiment, juni 1991, 28 blz. (91/259)

VAN TRIER W., "State Bonus" or basic income in the age of reconstruction, September 1991, 145 blz. (91/260)

PAUWELS W., Some properties of the Hicks and Morishima elasticities of substitution, September 1991, 22 blz. (91/261)

MEULEPAS M. en J. PLASMANS, ESTIMATING AND FORECASTING EXCHANGE RATES BY MEANS OF PPP AND UIP. An application on the Belgian Franc and the Dutch Guilder vis à vis the DM and US Dollar, September 1991, 49 blz. (91/262)